

محراب

انصافی ، اجتماعی ، فلسفی ، تاریخی ، ادبی مجموعه دور
شیدیک آیدہ بر نعر اولتور

مدرجات

هندستانك استقلال مجاہدہ لری « صاحبہ » یوسف ضیا
اسلام « فلسفہ و علوم » مصطفیٰ شکیب
ملوکی طیفلر « هاتاسونك تزدندہ تخیلات » قمریہ حبیبی
عجراق عشق سجودہ کلام ، حضرت نبی عشقہ سمیر جمال اورہ نوسی
سلجوقیلرک اقراضی زمانندہ ، قونیہ علمی ضیا
ابن خلدون دہ اجتماعیات ضیاء الدین فخری
ہیا کل الور « ترجمہ در » شیخ شہاب الدین مقبول سہروردی
سہروردینک فلسفہ سی « مکاشفہ طریق » یوسف ضیا
سجیہ و ذکا اورفولی محمود
تورک متصوفلری (مرید زادہ مصطفیٰ عجزی آغا) طاہر عربی
حی بن یقظان « ابن طفیل » رشید

کبی «هلا کوخان» ، سعدینک ، «آقاآن» ، ابن تیمیه نك خطابلری ده ذکر ایدلمشدر .
 بویاناتندن صوکر خطیب غلیانه کله رک اوت ، دیور جنکیز اردوسنک ائنده کله لری
 اوچوران قلیجلر واردی فقط مدنی انکله ره ملتک هندستان قانون جزاسنده ادخال ایتدیکی
 «۱۲۴» نجی ماده یه معادل بر ماده جنکیزک دولته بیه یوقدی .

کوریلور کناطق هم حریت قهرمانلغی واستقلال مجاهد سنده هند علماسنک کوستردیکی
 قدرتی کوسترمک هم ده اسلامیتک بوبایدکی اساساتی تصویر ایتک اعتبار یله هرایکی جهتن
 شاه اثر در . وکنجلریمزی بواثری او قومغه دعوت ایتک ایچون بوایکی سبب کافیدریوقسه
 نطقک الیوکسک قیمتی براختلاچینک محکمه حضورنده سویلدیکی سوزلرله صاحب اولدینی
 یوکسک روحی افاده ایتمه سنده درک بوجهت بالذات اثر مطالعه ایدلمکله آکلاشیلیر . قارئلریمز
 اثری تقدیم ایدرکن مترجم وناشرینه تشکر ایتکی وظیفه عد ایدرم .
 بومف ضیا

اسلام

۷

فلسفه وعلوم

مسلمان عالمنده انکشاف ایدن فلسفه نك منبعی یونان فلسفه سی ایدی . یونان
 فیلسوفلرینک اثرلری عربلرجه طاینمه دن اول بونلر آراسنده حقیقی بر فلسفه یوقدی .
 یالکز معتزله کبی دینی برطاقم احرارانه تمایللر موجوددی که دوغما تیزمدن قورتولمش
 برذهنیت دیمکدی . بوذهنیت تام معناسیله فلسفی بردوشونوش دییه مینر .
 بوراده بیلنمه سی ایجاب ایدن ایلک مسئله ، قدیم یونان فیلسوفلرینک عربلرجه نه
 صورتله معلوم اولدیغیدر . بومعلومیت ، عباسیلر دورنده باشلامشدر . بومشهور خلیفه لرک
 ذکاسی خارجدن کان فکرلره قارش آچیق ایدی . بواثنا ده یونان ادبیاتی ده عرب عالمنجه
 طاینمغه باشلامشدی . فضله اولارق عربلر چوق دها اول (سوریه) و (بین النهرین)
 خرسیتیانلریله مناسبتده ایدیلر . یونان ادبیاتی بوخرستیانلر آراسنده عربلردن اول منتشر
 اولمشدی . عباسی خلیفه لرندن بالخاصه مأمون [۸۱۳-۸۳۳ میلادی] ، یونان علمنی مسلمان
 منورلری آراسنده نشر ایتکی غایه اتخاذا ایتمش و بونک ایچون اعظمی جهدی صرف ایله مشدر .

عربلر طرفدن تدقیق و مطالعه اولونان علملر، عملی فائده سی اولان علملر اولمشدر. بونلرک باشنده طب، صوگرا هیئت کایر. معلومدرکه فلسفه، بوتون علملرله رابطه دارد. حتی یونانیلرده فلسفه، بوتون علملری احتوا ایدردی. بوسپیدن (ابن سینا) و (ابن رشد) کی مسلمان فیلسوفلرینک عینی زمانده هم طیب اولملرینی، هم ده فیزیک، حیوانات و اخ کی مثبت و طبیعی علملری انکشاف ایتدیرمه لرینی کورمک موجب تعجب برشی دکلد. مسلمان متفکرلرنده یونان فلسفه سینک باشقه برجاذه سی واردی. اسلام عالمده عظم برانکشافه مظهر اولان منطق سایه سنده مسلمان متفکرلری علمی، کلامی، فلسفی مناقشه لر ایچون اک قیمتی اصول و مناظره سلاحلرینه صاحبیلر.

مسلمان متفکرلرینک منطقده کی بوقوتلری آکلاشیلدقدن صوگرا اسلام عالملرینک (افلاطون) دن زیاده (آرسطو) ایله مشغول اولمه لرینک حکمتی آکلاشیلیر. چونکه آرسطونک فلسفی تجربی اصولک، یعنی تجربه یه مستند منطقی استدلاللرک فلسفه یه تطبیقی اصولی ایدی. افلاطون ایسه قابل ادراک طالمک، یعنی «مثالار» عالمک بر نظریه سی و بناء علیه بر «ایده آلزم» دی.

یونان آثار فلسفه سی، بالخاصه آرسطونک اثرلری اسلامیتدن بر آزا اول شرقی روما ایمپراطوری (ژوستینیئن) [۵۲۷-۵۶۵ میلادی] زماننده «سوریه لهجه سی: Syriac» ترجمه ایدی. عربجه ایلک ترجمه لر برنوردن یاپیلمشدر. بو ترجمه لر یاپانلرده سوریه لی، کلدانی و عمومیتله نسطوری خریستیان علماسی ایدی که بونلر اکثریا عباسی خلیفه لرینک سرایلرنده طیبیلکله مؤظف ایدیلر.

یونان اثرلرینک قرون وسطا مدتجه تاریخ صیره سیله یاپیلدینی ترجمه لر شویله در:

یونانجه دن سوریه لهجه سینه ترجمه لر

سوریه لهجه سندن عربجه یه ترجمه لر

یونانجه دن عربجه یه ترجمه لر

عربجه دن عبرانیجه یه ترجمه لر

عبرانیجه دن لاتینجیه یه ترجمه لر

یونان فیلسوفلرینک عربجه یه ترجمه لر یهودیلره عبرانیجه ترجمه لر، خریستیانلرده لاتینجیه ترجمه لر واسطه سیله کچمشدر. ترجمه لرک بوسیره سی تاریخ و لسانیات نقطه نظرندن بچوق شایان دقت و استفاده در.

يالكز بوترجه لرك كافه سی عمومیتله صحیح دکلدرلر . مطبوع و غیر مطبوع اولان بوترجه لرك چوق اولوب برچوقلری باشلیجه آوروپا کتبخانه لرنده صاقلیدرلر .

اشبو ترجمه لرك اوینادیفی رول چوق مهمدر . چونکه انتباه : Renaissance حرکتلری حاضر لایان ، بوترجه لركله اسلام فیلسوفلرینک مساعیسی اولمشدر . استانبولک فتحی متعاقب یونان اثرلری ایتالیایه کوتورولدیکی زمان ، غرب ، مذکور ترجمه لرك واسلام فیلسوفلرینک تأثیرلری سایه سنده کان اثرلری آکلایوب استفاده ایدمبیله جک برحاله گلش بولونیوردی .

بوترجه لرك قیمتی نه قدار یوکسله تیلسه مبالغه اولماز . چونکه اصللری غائب اولمش بولونان برچوق یونان اثرلری بوترجه لرك سایه سنده محفوظ قالمشدر . فضله اوله رق بوترجه لركله عرب فیلسوفلرینک اثرلرینک عبرانیجه دن لاتینجه یه ترجمه لری سایه سنده درکه قرون وسطانک قاتولیک علم کلاسیکلری یتشه یلمشدر .

عربجه یه ترجمه ایدیان باشلیجه یونان فیلسوفلری شونلردر : الکچوق ترجمه وتفسیر ایدیان آرسطو باشده اولمق اوزره صیره سیله آرسطونک شارحی اولان (آلكساندر آفرو دیسیاس) ، (افلاطون) ، (تهوغراست) ، (پلوطارق) والحددر . (پلوتهن) دم اسلام مؤلفلرینی خیلی علاقه دار ایتمشدر .

بوفیلسوفلرك موثوق اثرلری یاننده کندیلرینه اهمیت عطف ایدلمش وعربجه یه ترجمه ایدلمش برچوق یازیلر کورولورکه بونلرك حتی چوق شبه لیدر .

اک بویوک یونان فیلسوفلرینک شاه اثرلرینک ایکی وحقی اوچ دفعه ترجمه ایدلمش اولانلرینه چوق تصادف اولونور .

آرسطونک اسلام متفکرلری اوزرینده اوینادیفی رول جدا فوق العاده در . بوفیلسوفک اثرلری اسلاملر طرفدن یالکز ترجمه وشرح ایدلمکله قالماش بومعظم دهانی آکلایه بیلمک . ایچون مدخل ماهیتده آریجه اثرلر یازیلش ، فیلسوفک هر اثرینک محتویات و تمایللری کوسترلمش ، اثرلری تصنیف وترتیب ایدلمش والحددر . بالآخره بوحاضر لقلردن آرسطو فلسفه سیله عالمشمول علمنه عائد بر آنسیقلوپه دی وجوده کتیرلمشدر . از جمله (ابن سینا) ، آرسطویه دائر یکریمی جلدک معظم بر اثر قلمه آلمشدر . فقط بوقیمتدار اثر مع التأسف ضایع ایدلمشدر .

(ابن سینا) نك اسلام متفكرلى اوزرنده براقدينى عظيم تاثيرك منشأنى آرسطونك تجربه مستند فلسفه سنده آرامق اصلا يا كليش اولماز .

مسلمان فلسفه سى برنسيب اعتباريله « مشائيه Pétiquatétisiénne » قالمش ايسه ده بوندن ، اسلام فيلسوفلرينك يالكز آرسطونك فكرلرني نقل ايتمكه قالمش اولدقلى ظن ايديله مليدر . فى الواقع استاد طائيدقلى بوفيلسوفه صادق قالمقه برابر كندى مذهبلىرنيك تشريح وتدوينده ابداعلىكلرني محافظه ايتمكى بيلمشاردر . اسلام فيلسوفلرينك يازدقلىرينك شيرينلك وجاذبه لرى ده ايشته بوندندر .

*
* *

باشليجه اسلام فيلسوفلى شونلردر :

ميلادك (۹) نجي عصرنده كان ايلك فيلسوف (الكندى) اولوب عر در .

ميلادك (۱۰) نجي عصرنده يعنى (۹۵۰) ده كان (فارابى) تورك اولوب بونون اسلام متفكرلى اوزرنده كى تاثيرى بك عظيم اولمشر . بو بويوك تورك فيلسوف « آرسطو مذهبى بر حقيقت مطلقه كى قبول ايتمش اولمقه برابر بومذهبى كندينه خاص بر صورتده عرض وتشرح ايتدكن ماعدا بعض نقطه لرده استادندن آيريلمشر .

ميلادك (۱۱) نجي عصرنده يعنى (۱۰۳۰) ده « Maskavaik » ابن مسكويه الحازن نام فيلسوف كمشر . سلطان (عضدالدوله) نك حافظ كتي اولان بو ذات ، بالخاصه اخلاقيله قيلمده نمايز ايتمشر .

(۱۰۳۷) ده (ابن سينا) كلدى . بو ذات ، اسلام طبيب ومتفكرلرينك بلكه اك مشهوريدر . شهرتى آوروپايه قادار سالان ويازيلرى طب تحصيلي ايجون اساس اتخاذه ايديلن بو بويوك ادامك علمى شاه اثرى « قانون طب » در . او قادار اورينثال اولمايان بو متفكر ، زماننك بوتون علملرني قاوامش ودورنده عظيم بر تاثير ياپمشر . چوق يازى يازمش اولان (ابن سينا) نك فلسفى اك مهم اثرى : « كتاب الشفا » اولوب اون سنكر جلدى احتوا ايدن معظم بر علوم فلسفيه آنسيقلوپه ديسيدر . بواثرك برده ملخصى ياپمش و آدينى « كتاب النجاة Livre de délivrance » قومشر .

بورايه قادار صايدىغمز بومتفكرلر وبالخاصه ابن سينا ايله فلسفه ، مسلمان عالمنده يالكز

تأسس ایتمه قالماش بونلرک وبالخاصه ابن سینا ک حسیات دینییه قارشى اعتنا ودقتلرینه رغماً اورتودوقس اسلام کلاچیلرینک وسوسته واعتمادسزلقلرینی اویاندرمشدر .

بو فیلسوفلردن رنجیده اولان مسلمان اوتودوقسلخی اک قوتلی مدافعنی تصوفی بر کلاچی وبلکه ده اک بویوک اسلام کلاچیسى اولان غزالی [۱۱۱۱ میلاد] ده بولدی . بو ذات حیاتنک صوکنی مملکتی اولان خراسانده اولان صوفیلر ایچون انشا ایتدیردیکی برزاویه ده استغراق وزهد ایچنده کچیردی . کندیسى فلسفی شیمه یه تماماً یابانجی ایدی . « تهافت الفلاسفه » نام مشهور اثرنده فلسفه یی رد ایتدی ، فویو برریبلکه دوشدی . بالآخره (ابن رشید) ، « تهافت الهافت » نامیه غزالی یه برردیه یازهرق فلسفه یی مدافعه ایتدی .

غزالینک فلسفه یه یاپدینی بو ده اش هجومدن صوکرکرا ذکره شایان فلسوفلر ضرب اسلاملری آراسنده در :

(۱۱۳۸) میلادده یتیشن اندلس اسلاملری فلسوفلرندن (ابن باجه) مذهب فلسفیسى اعتباریله فارابی یه مربوطدر (۱۱۸۳) میلادده ینه اندلسده یتیشن و « حی بن یقظان » نام فلسفی رومانیه پک معروف اولان (ابن طفیل) وارددر . فیلسوف ، بورومانده انسانک جناب حقه وصولی کبی اسلام فیلسوفلرینی شدتله مشغول ایددن بر مسئله یی حل ایتمه اوغراشمشدر .

نهایت (۱۱۹۸) میلادنده قورطبه ده دوغان و آرسطونک مشهور شارحی وفیلسوف اولارق بلکه ده ابن سینایه اوستون وهرحالده اونک قادار مشهور اولان (ابن رشد) کلدی . بوده طیب ایدی . طبابتده کی اقتدارینی عمومی تداییه دالر « کلیات » نامیه یازدینی مشهور اثرله طائمه در . دیگر عرب فیلسوفلرنده اولدینی کبی بونده ده آرسطو مذهبی نوافلاطونییه نظریاتی تعدیل ایدیلشدی . قضا وقدر مسئله لریله اراده جزئییه مسئله سنده بوکونکی اک یکی معناده معینتیجی Déterministe اولماسی چوق شایان دقتدر .

ابن رشدک قرون وسطا خریستیان ویهودی مکاتب فلسفه سته اجرا ایتدیکی فلسفی تأثیر پک بویو کدر . تام معناسیله فیلسوف عنوانه لایق صوک اسلام فیلسوفی کندیسى اولمشدر .

* *

فلسفه دن علومه کچرسه ک بوراده ده یونانستانک اسلام عالملرییه اولان تأثیرینی کورورزم

اسلام عالمی ریاضیاتدن ، هندسه ده (توفلیده) تابعدرلر . حساب ایله جبرده کوستردکری ترقیلری بر درجه یه قدار هندیلرله مدیوندرلر . ارقامی هندیلردن اوکرندیله . عرب رقمی تسمیه اولونان بورقملر اساساً هند رقمیدر . ارقام اولمادجه ریاضیه نك انکشاف ایدمه یه جکی آشکاردر . بورقملر ده ایلکنجی عصر میلادیده اسکندر یه ده معلوم اولمش و اورادن بوتون شمالی آفریقاه یاییلمشدر .

الکاسکی اسلام ریاضیه جیسی عباسی خلیفه لرندن مأمون زماننده یاشایان (الخوارزمی) دور . لکن قلاسیک دورک اک مشهور ریاضیه جیسی « tabit bin korre le sabien » ثابت بن قره الصابی « در . (۹۰۱ میلاد)

اسلامده کی علم نجومک منبعی ده یونانی و هندی در . یالکیز اسلاملر بو علمی چوق ایشله مشلر و اسلام مدنیتک مختلف دورلرنده یتیشه ن منجملر پک چوقدر . خلیفه مأمون عمومیتله علومه و بالخاصه علم نجومه چوق مراقلی ایدی . (بطلمیوس) ک تقویمی یکیدن کوزدن کچیرتن وتصحیح ایتدیرن و نصف النهار دائرہ سی اولجدرن مأمون اولمشدر . اسلاملر بو خصوصده اوقادار چالیشدیله که خوجاری اولان یونانیلرله هندیلری کچدیله . علم نجوم ایله مناسبتدار اولان جغرافیاده دخی اسلاملر یوکسک شخصیتلر یتیشدیردیله . قلاسیق دورک اک بویوک جغرافیاجیسی مشهور قدسلی « المقدس » در . میلادک (۹۸۵) حده اسلام مملکتلرینک تصویر ی بر جغرافیاسنی وجوده کتیرمشدر . قلاسیک دورندن حوکر مشهور جغرافیاجیلر (البیرونی) [۱۰۸۴ میلاد] ایله (یاقوت) [۱۲۲۹ میلاد] در . علوم طبیعیده علم سیمیا ایله اوغراشیلدی . بوتون اسلاملرک وحقی قرون وسطانک اک بویوک سیمیا جیسی (جابر بن حیان) اولوب میلادک (۷۷۶) سنه لرنده یاشامشدر .

طبابتده اسلاملر پک تمایز ایتمشدر . مع مافیه بو خصوصده استادلری یونانیلرله هندیلر اولمشدر . اسلامک پک چوق مشهور طیبیلری آراسنده اک بویوکلری (ابن سینا) ایله (ابن رشد) در .

بونلره قلاسیق دورک اک شایان دقت طیبی و بوتون قرون وسطا عالم طبنک مشهور صیامی اولان (الرازی) [۹۲۳ یا خود ۹۳۲ میلاد] ی علاوه ایدلم .